



INFORMUOTO PACIENTO SUTIKIMAS. KAS TAI?

Lietuvos bioetikos komitetas

2013 m., Vilnius



INFORMUOTO PACIENTO SUTIKIMAS. KAS TAI?

TURINYS

1. Kas yra informuoto paciento sutikimas?

- Ką iš tikrųjų reiškia sutikimas?
- Sutikti galite tik Jūs
- Jeigu Jūs negalėsite priimti sprendimo
- Ką turėtumėte žinoti prieš nusprendamas sutikti?
- Teisė nežinoti
- Kiek informacijos Jums reikia žinoti?
- Kaip skubiai Jūs turite priimti sprendimą?

2. Pacientų fotografavimas ir filmavimas

3. Jūsų dalyvavimas mokymo procese

4. Kur galima sužinoti daugiau (naudingos nuorodos)

1. Kas yra informuoto paciento sutikimas?

Prieš tirdamas, gydydamas ar slaugydamas Jus, gydytojas ar slaugytojas turi gauti Jūsų sutikimą tai daryti. Kartais Jūs galite paprasčiausiai pasakyti, kad sutinkate. Tačiau chirurginės operacijos ar kitos intervencinės procedūros atvejais Jūsų paprašys pasirašyti specialią sutikimo formą.

Ką iš tikrųjų reiškia „sutikimas“?

Prieš pradėdamas Jus gydyti arba tirti sveikatos priežiūros specialistas būtinai turi gauti Jūsų sutikimą tai daryti. Tai gali paprasčiausiai reikšti, kad Jūs vykdysite jo nurodymus. Pavyzdžiui, Jūsų šeimos gydytojas paprašo Jūsų išsižioti, kad apžiūrėtų gerklę, o Jūs savo sutikimą apžiūrai išreiškiate išsižiodamas. Pagal Lietuvos įstatymus yra laikoma, kad savanoriškai atvykęs į sveikatos priežiūros įstaigą, Jūs sutinkate, kad gydytojas ar slaugytojas Jus apžiūrėtų, įvertintų būklę ir paskirtų būtinas procedūras.

Tačiau atliekant chirurgines operacijas ar kitas intervencines procedūras (pvz., kai imamas kraujas, leidžiami vaistai, atliekamos įvairios operacijos), t. y., kai siūlomas gydymas ar tyrimas yra susijęs su mažesne ar didesne rizika, Jūsų sutikimas turi būti išreikštas pasirašant sutikimo formą.

Prieš pasirašant, Jums turi būti išaiškinta, kaip ir kodėl atliekama procedūra ar operacija, žinomos ir galimos komplikacijos, kiti galimi gydymo ar ištyrimo būdai bei aplinkybės, kurios gali turėti įtakos Jūsų apsisprendimui, taip pat galimi padariniai atsisakius numatomos procedūros ar operacijos.

Tačiau netgi po to, kai pasirašote, kad sutinkate, Jūs turite teisę pakeisti savo nuomonę.

Tiek pasirašant, tiek išreiškiant sutikimą žodžiu, svarbiausia yra tai, kad sutikimą duodate laisva valia, niekieno neverčiamas ir suprasdamas Jums pateiktą informaciją.

Informuoto paciento sutikimas laikomas tikru ir galiojančiu, jei:

- pacientas geba duoti sutikimą, t. y. tinkamai išreikšti savo valią;
- pacientui buvo suteikta pakankamai informacijos apie gydymą ar tyrimus, kad jis galėtų apsispręsti;
- pacientas turi veikti savo valia, o ne, sakykime, dėl to, kad taip nori gydytojas ar artimas žmogus.

Pagal Lietuvos įstatymus, priimti sprendimus dėl sveikatos paslaugų ir duoti sutikimą gali 16 metų sulaukę asmenys¹.

Sutikti galite tik Jūs!

Kai sveikatos priežiūros specialistas prašo Jūsų patvirtinti, kad sutinkate gydytis, tirtis ar būti slaugomas, visada prisiminkite, kad Jūs turite teisę rinktis. Prieš nusprendamas sutikti arba atsisakyti, Jūs visada galite paprašyti, kad Jums suteiktų daugiau informacijos,

Nors specialistai gali rekomenduoti vieną iš pasirinkimų, tačiau Jūs turite gauti informaciją apie visus prieinamus tyrimo ar gydymo būdus, kad galėtumėte pasirinkti sau priimtinausią. Jūsų nuomonė nebūtinai turi sutapti su specialistų ar artimųjų nuomone.

¹ Nebent yra įrodyta kitaip arba įstatymuose nurodyti atvejai, kai sutikimą turi teisę duoti tik pilnametis pacientas (t. y., nuo 18 metų). Pavyzdžiui, nėštumo nutraukimui ar organų transplantacijai sutikimą gali duoti tik asmenys sulaukę 18 metų.

Jeigu Jūs negalėsite priimti sprendimo

Tarkime, Jūs esate be sąmonės po avarijos arba negalite kalbėti po sunkaus insulto. Jums bus suteiktas pats geriausias prieinamas gydymas, kuris, gydytojų nuomone, Jums yra tinkamas. Tačiau, tokiu atveju, gydytojai informaciją apie Jūsų sveikatos būklę suteiks ir sutikimo Jūsų gydymui paprašys Jūsų artimųjų. Pagal įstatymą, jei notariškai nesate įgalioję tokiu atveju sprendimus priimti kito žmogaus², sutikimo bus prašoma Jūsų sutuoktinio, o kai jo nėra – vieno iš Jūsų tėvų arba pilnamečių vaikų.

Todėl labai svarbu dar esant sveikiems aptarti su artimaisiais savo požiūrį į tam tikras procedūras ar gydymo būdus (pvz., dirbtinį kvėpavimo palaikymą, kraujo perpylimą, gydymą antibiotikais, audinių ir organų transplantaciją).

Ką turėtumėte žinoti prieš priimdamas sprendimą?

Gydytojas ar slaugytojas privalo Jums suteikti žinių apie planuojamą tyrimą ar gydymo procedūrą. Svarbiausi dalykai bus surašyti sutikimo formoje arba informaciniame lapelyje, pateikiamame kartu su sutikimo forma. Paprašykite jo kopijos, kad vėliau galėtumėte pasiskaityti, jei kiltų neaiškumų ar norėtumėte prisiminti Jums svarbią informaciją. Išsamiau apie įvairių tyrimo ar gydymo būdų naudą, pavojus, nepatogumus ir eigą gydytojas ar slaugytojas Jums turėtų papasakoti žodžiu.

Tačiau labai svarbu prisiminti, gydytojams taip pat labai svarbu žinoti kaip galima daugiau informacijos apie Jus - persirgtas ligas, atliktas operacijas, vartotus ir vartojamus vaistus, alergines reakcijas, paveldimumą. Todėl bendradarbiaukite, atvirai

² Toks žmogus vadinamas „atstovu pagal pavedimą“. Juo gali būti bet kuris Jums artimas žmogus, kuris sutinka būti Jūsų patikėtiniu, nebūtinai šeimos narys ar giminaitis.

kalbėkite ir padėkite Jums gydančiam personalui parinkti Jums labiausiai tinkančius, veiksmingus ir saugius gydymo būdus.

Klausimai, kurių galbūt norėtumėte paklausti gydytojo ar slaugytojo

Apie tyrimo ir gydymo procedūrą (operaciją, kūno audinių paėmimą, nuskausminimo būdą):

- Kokie yra kiti būdai, apie kuriuos turėčiau žinoti ir koks tyrimo ar gydymo metodas, Jūsų nuomone, geriausiai tiktų man?
- Kokie yra kiekvieno iš šių būdų trūkumai ir privalumai?
- Ar yra kokių nors pavojų, susijusių su šiais gydymo ar ištyrimo būdais?
- Kaip dažnai šios procedūros sukelia komplikacijas?
- Kodėl, Jūsų nuomone, man ši procedūra būtina?
- Kas nutiks, jeigu nutarsiu kurį laiką nesigydyti/nesitirti?
- Kaip jausiuosi po procedūros?
- Kada galėsiu grįžti namo?
- Kada pajėgsiu dirbti?
- Kada galėsiu sportuoti, užsiimti kita mėgstama veikla?

Apie sveikatos būklę ateityje:

- Ar man bus reikalingas ilgalaikis gydymas?
- Kaip tai paveiks mano galimybes dirbti?
- Ar man bus galima vairuoti?
- Kaip tai paveiks mano santykius su žmonėmis?
- Ar tai paveiks mano lytinį gyvenimą?
- Ar galėsiu sportuoti?
- Ar galėsiu užsiimti mėgstama veikla?
- Ar ir toliau galėsiu maitintis taip pat, kaip iki šiol?
- Ar galėsiu vaikščioti?
- Ar galėsiu gyventi savarankiškai?

- Ar man bus reikalinga slauga?

Klauskite ir aiškinkitės tol, kol tikrai jausitės tikras, kad viską supratote ir neliko jokių Jus neraminančių klausimų. Jei klausinėdamas jaučiatės saugiau, kai kartu yra šeimos nariai ar kiti artimieji, būtinai paprašykite jų dalyvauti pokalbyje.

Kiek informacijos Jums reikia žinoti?

Kai kurie žmonės nori žinoti kiek įmanoma daugiau apie savo ligą ir galimus gydymo būdus, tuo tarpu kiti pageidauja, kad už juos nuspręstų specialistai. Niekas negali Jūsų priversti domėtis savo liga ar gydymu, jei Jūs to nenorite. Pavyzdžiui, jeigu Jūs pageidaujate nežinoti, kas blogo Jums gali nutikti per operaciją, niekas negali priversti Jūsų tai išklaudyti. **Bet visada prisiminkite: vienintelis žmogus, kuris tikrai žino, kas Jums geriausia, esate Jūs pats.**

Galbūt Jūs esate toks žmogus, kuris ryžtųsi daug kam, jei tik yra tikimybė, kad visiškai pasveiksite. O galbūt Jūs verčiau susitaikysite su liga, kad nereikėtų rizikuoti ir mėginti pavojingų gydymo būdų. Tik Jūs galite nuspręsti, kaip geriau būtų Jums.

Visada prisiminkite, kad gydytojas privalo Jums pasakyti viską apie Jūsų sveikatos būklę ir visus gydymo metodus, kurie yra prieinami mūsų šalyje. Jeigu Jums atrodo, kad sužinojote per mažai, nesupratote ar neišgirdote, ką Jums sakė gydytojas, o galbūt Jums atrodo, kad liko svarbių neaptartų pavojų ar kitų Jums nerimą keliančių dalykų, būtinai dar kartą paklauskite. Jūs turite teisę žinoti!

Teisė nežinoti

Jeigu Jūs nenorite žinoti tam tikrų dalykų, Jūs turite teisę atsisakyti šios informacijos. Būtinai aiškiai išsakykite šį

pageidavimą gydytojui. Žinokite, kad informaciją apie paciento atsisakymą būti informuotam gydytojas turi įrašyti į medicinos dokumentus.

Kartais pacientai nenori išsamiai žinoti apie juos ištikusią ligą ar rekomenduojamą gydymą. Tokią teisę nežinoti jiems garantuoja ir Lietuvos įstatymai. Svarbu tik prisiminti, kad gydytojai privalomai turi suteikti informaciją apie užkrečiamas ar kitas ligas, apie kurias nežinodamas pacientas negali laikytis saugumo reikalavimų ir taip gali sukelti pavojų sau ar kitiems žmonėms.

Kaip skubiai Jūs turite priimti sprendimą?

Kiek laiko Jums prireiks priimti vieną ar kitą sprendimą dėl tyrimų ar gydymo, priklauso nuo daugelio aplinkybių – ligos sudėtingumo, būklės sunkumo, nuo skiriamo gydymo ar tyrimo pobūdžio. Jei susirgimas nesudėtingas (pvz., peršalimas) tikriausiai apsispręsti dėl siūlomo gydymo nebus sudėtinga ir neprireiks daug laiko. Tačiau gali būti, kad dėl operacijos, nuskausminimo ir neįturtos būdų, antibiotikų vartojimo ar pan. norėsite pagaltoti ilgiau.

Aplinkiniai kartais gali skubinti Jus priimti sprendimą, sutikti tirtis ar gydytis taip, kaip jiems atrodo geriausia. Bet nepamirškite, kad tik Jūs galite nuspręsti, ar Jums tai priimtina.

Jeigu Jums reikia daugiau laiko pagaltoti apie sprendimą, pasakykite apie tai savo gydytojui. Jeigu Jūsų būklė ūmi, sprendimas privalo būti greitas, bet visais kitais atvejais Jūs turite tiek laiko, kiek tik Jums reikia. Neskubėkite, pasitarkite su savo artimaisiais ir draugais, galbūt susisiekiate su pacientų organizacijomis, kad galėtumėte aptarti savo ligą su tais, kurie jau žino, ką reiškia ja sirgti. Prieš priimdamas sprendimą, galite pasiklausti ir kito gydytojo nuomonės ar patarimo – teisę į kito

tos pačios profesinės kvalifikacijos specialisto nuomonę Jums garantuoja Lietuvos įstatymai.

Jeigu įvyksta kas nors nenumatyto

Kartais, nepaisant gydytojų ir slaugytojų pastangų Jumis rūpintis, ne viskas pavyksta taip, kaip planuota. Jums turi būti paaiškinta, ar dėl taikomos procedūros, gydymo ar pačios ligos Jums gali skaudėti, galite jaustis silpnai ar patirti kitų nemalonių ar būklės blogėjimą įspėjančių pojūčių.

Jums visada turi būti paaiškinta, kada reikia skubiai kreiptis į gydytoją.

Jūs turite žinoti, kaip atpažinti ir suprasti, kad silpnumas ar skausmas yra per dideli, nei turėtų būti po Jums atliktos procedūros. Taip pat turėtumėte žinoti, kur ir kam paskambinti, kur tiksliai atvykti, jei jausitės blogai.

2. Pacientų fotografavimas ir filmavimas

Jūs visada turite teisę žinoti, jeigu gydymo proceso metu planuojama Jus fotografuoti ar filmuoti. Jūs visada galite atsisakyti leisti naudoti tokias nuotraukas ar filmus kitiems tikslams nei Jūsų sveikatos priežiūra.

Kartais Jums atliekami tyrimai ar gydymo procedūros fotografuojami ar įrašinėjami. Pavyzdžiui, gydytojai dermatologai kartais fotografuoja odos pakitimus, gydytojai genetikai - anatominius pakitimus, gydytojui reumatologui ar neurologui gali būti svarbu nufilmuoti Jūsų eiseną arba kitus judesius. Filmuoti ar fotografuoti gali būti svarbu ir kitų specialybių gydytojams.

Jūs visada turite teisę žinoti, jei apžiūros, procedūros ar operacijos metu planuojama Jus fotografuoti ar filmuoti. Taip pat svarbu, kad žinotumėte, kas peržiūrės nuotraukas ar filmuotą medžiagą. Dažniausiai tai gali daryti tik Jus gydantis gydytojas.

Svarbu žinoti, kad ši filmuota medžiaga ar nuotraukos gali bus naudingos ir mokant studentus ir publikuojant straipsnius mokslo žurnaluose. Paciento sutikimą tokiam jo atvaizdo naudojimui būtina gauti, jei iš nuotraukos įmanoma atpažinti žmogų (pvz., nufotografuotas veidas) ar jo kūno dalis, kuri dėl kažkokių ypatingų požymių (pvz., tatuiruotė ar ypatingas apgamas) leis susieti vaizdą ir jo aprašymą su konkrečiu žmogumi.

Jei yra nufotografuotas, pavyzdžiui, tik asmens pirštas, koja ar kita kūno dalis ir neįmanoma atpažinti konkretaus žmogaus, **kuriam tos kūno dalys** priklauso, įstatymai nereikalauja gauti to žmogaus sutikimo tokio vaizdo naudojimui. Nors teisės aktai tokiu atveju nereikalauja gauti paciento sutikimo, gydytojas, esant galimybei, turėtų atsiklausti paciento nuomonės dėl tokių nuotraukų panaudojimo mokymui ar kitiems tikslams.

3. Pacientų dalyvavimas mokymo procese

Leisdami medicininių specialybių studentams susipažinti su savo ligos istorija, stebėti operaciją ar dalyvauti konsultacijoje Jūs galite reikšmingai prisidėti prie jų mokymo. Tačiau turėtumėte žinoti, kad jei dėl kažkokios priežasties tam tikru metu nenorėtumėte, kad konsultacijoje dalyvautų studentai ar nenorėtumėte su jais bendrauti, Jūs galite atsisakyti. Svarbu žinoti, kad skirtingose įstaigose galioja kiek skirtingos taisyklės, kaip tai turėtų būti padaryta.

Kai kuriose ligoninėse ar poliklinikose gydytojai ne tik gydo pacientus, bet kartu moko medicinos, slaugos ir kitų medicininių

specialybių studentus. Dažniausiai tai vyksta vadinamosiose universitetinėse klinikose ar didžiųjų miestų poliklinikose. Tačiau kartais studentai gali lankytis ir kitose sveikatos priežiūros įstaigose. Studentų profesionalumui labai svarbi galimybė yra stebėti tikrą gydymo ir konsultacijų procesą, kalbėtis su pacientais ir atlikti kai kurias procedūras. Neišmokę šių dalykų ir neįgavę įgūdžių studijų metais, jie gali būti priversti jau savarankiškai mokytis tapę gydytojais. Todėl bendradarbiavimas su studentais ir juos mokančiais gydytojais reikšmingas tiek šiandienos, tiek ateities pacientų gerovei.

Vis dėlto, jei nenorite, kad Jūsų apžiūroje dalyvautų studentai, dėl to jaučiatės prastai ar nejaukiai, Jūs visada galite atsisakyti pokalbio su jais ar jų dalyvavimo apžiūros metu. Jūs vis tiek turėsite teisę gauti pačią geriausią pagalbą. Tiesiog žinokite, kad įstaigose, kuriose vyksta mokymo procesas ir kuriose jis nevyksta, galioja skirtingos valios pareiškimo taisyklės.

Laikoma, kad tose sveikatos priežiūros įstaigose, kuriose mokomi specialistai, susipažinęs su vidaus tvarkos taisyklėmis, Jūs sutinkate būti įtrauktas į mokymo procesą, t. y., leidžiate dalyvauti ir mokytis studentams, kol Jus tirs ar gydys patyrę gydytojai ar slaugytojai. Tokiose įstaigose savo nesutikimą dalyvauti mokymo procese Jūs turėtumėte išreikšti raštu.

Sveikatos priežiūros įstaigose, nerengiančiose tokių specialistų, Jūsų turėtų paprašyti sutikimo.

Jeigu abejojate, ar sutikti, pasiteiraukite, ką studentai darys: tik stebės, užsirašinės, ką mato, ar apžiūrės Jus, klausinės apie Jūsų savijautą. Jeigu jaučiatės nedrąsiai, galite paprašyti, kad būtų tik tos pačios lyties studentai arba sutikti, kad Jus stebėtų tik vienas (du, trys ir t.t.) žmogus. Studentai bus dėkingi Jums už bet kokią

galimybę mokytis ir tapti gerais specialistais, kad vėliau galėtų rūpintis Jūsų sveikata patys.

Svarbiausi dalykai, kuriuos reikia prisiminti

- Tik Jūs galite sutikti ar nesutikti su Jums pasiūlytu gydymo ar tyrimo pasirinkimu.
- Klauskite visko, kas Jus domina.
- Papasakokite sveikatos priežiūros specialistui apie Jus neraminančius dalykus ir apie savo ligas bei alergijas.
- Visa tai yra svarbu Jūsų paties sveikatai.
- Tai Jūsų sprendimas!

4. Kur galima sužinoti daugiau (naudingos nuorodos)

Teisės aktai

Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas (Žin., 2009, Nr. 145-6425): http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=360565

Sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Sutikimo dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo formos reikalavimų aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 30-1392): http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366848&p_tr2=2

Institucijos:

Lietuvos bioetikos komitetas

Didžioji g. 22, LT-01128 Vilnius

Tel.: (8 5) 212 4565, faks.: (8 5) 260 8640

El. paštas: lbek@sam.lt

<http://bioetika.sam.lt>

Parengė

Lietuvos bioetikos komitetas

Leidinį teigiamai įvertino:

Lietuvos pacientų organizacijų atstovų taryba

Gedimino pr. 28/2-404, LT-01104 Vilnius

tel. (8-5) 2620783; mob. 8 652 11555; faksas (8-5) 2610639

el. paštas: info@pacientutaryba.lt

www.pacientutaryba.lt